

รายงานการวิจัยฉบับความก้าวหน้า

เรื่อง

การพัฒนาชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานราก
บนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม

Developing a Knowledge Set to Strengthen the Grassroots Economy Based
on the Cultural Capital of Communities In Nakhon Pathom Province

โดย

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (ฐิติปสิทธิกร), ผศ.ดร.

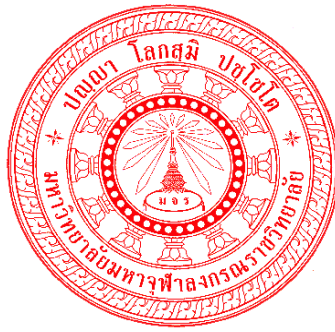
และคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800767135

รายงานการวิจัยฉบับความก้าวหน้า

เรื่อง

การพัฒนาชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานราก
บนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม

Developing a Knowledge Set to Strengthen the Grassroots Economy Based
on the Cultural Capital of Communities In Nakhon Pathom Province

โดย

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (ฐิติปสิทธิกร), ผศ.ดร.

และคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

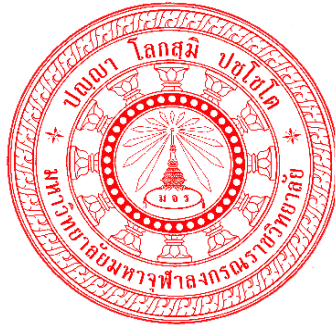
พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800767135

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Research Report

Developing a Knowledge Set to Strengthen the Grassroots Economy Based
on the Cultural Capital of Communities In Nakhon Pathom Province

BY

Phramaha Prakasit Sirimedho(Thitipasitthikron), Asst.Prof.Dr.

and others

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College,

B.E.2567

Research Project Funded by

Department of Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800767135

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

สารบัญ (ชั่วคราว)

เรื่อง	หน้า
สารบัญ (ชั่วคราว)	๗
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้	๗
๒.๒ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการความรู้	๑๕
๒.๓ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ	๒๒
๒.๔ บริบทพื้นที่วิจัย	๒๕
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓๐
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๓๒
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีการวิจัย	๓๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๓๓
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๓๓
๓.๓ วิธีการดำเนินการวิจัย	๓๔
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๓๕
๓.๕ การตรวจสอบข้อมูล	๓๕
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๓๖
บรรณานุกรม (ชั่วคราว)	๓๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (community-based-learning) มีคุณูปการต่อการพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ในสังคมอย่างมาก การนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือเรียกว่า “การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน” (Community-Based Learning) เป็นกลยุทธ์การสอนหรือการเรียนที่ช่วยให้เยาวชนและผู้ใหญ่ สามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการจากชุมชน ชุมชนแต่ละท้องถิ่นมีความหลากหลาย ซึ่งชุมชนแต่ละแห่งได้มีการเรียนรู้ สังคม สืบทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ชีวิตผ่านการเผชิญหน้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวมาอย่างยาวนาน ผ่านกระบวนการแห่งชีวิตที่ดำเนินมาอย่างไม่ขาดสาย ชุมชนจึงเหมือนห้องเรียนมีชีวิต ห้องเรียนภูมิปัญญา ที่อยู่ในวิถีการปฏิบัติที่เป็นจริง มีชีวิตชีวา ที่น่าจะเป็นทางออกสำคัญของการปฏิรูประบบการศึกษา นอกจากนี้ (Melaville & Blank, ๒๐๐๘ ; Beakley & West, ๒๐๐๓; กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๘) การเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นกลยุทธ์การเรียนการสอนที่ส่งเสริมทักษะทางสังคม ทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ของนักเรียนกับชุมชน ความรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการปัญหาและการปรับตัวของชุมชน เป็นความรู้ที่เรียกกันว่า “ภูมิปัญญา” ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงมีความเป็นบูรณาการสูง เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่เอาชีวิตและปัญหาเป็นตัวตั้ง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะการร่วมคิด ร่วมไม่ร่วมมือกันปฏิบัติ มีการสื่อสารแลกเปลี่ยน ระหว่างผู้คนที่แตกต่างหลากหลาย ลดความขัดแย้งเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ (เพ็ญประภา ภัทรานุกรม, ๒๕๕๓) การจัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนจากการเน้นที่การสอนของครู เป็นเน้นที่การเรียนรู้ของนักเรียน และเปลี่ยนจากเน้นที่การเรียนของแต่ละบุคคล (Individual Learning) มาเป็นเน้นที่การเรียนร่วมกันเป็นกลุ่ม (Team Learning) รวมทั้งเปลี่ยนจากการเรียนแบบเน้นการแข่งขัน มาเป็นเน้นที่ความร่วมมือหรือช่วยเหลือแบ่งปันกัน จึงถือเป็นการเรียนรู้ร่วมกันไปกับกระบวนการเรียนรู้ของครู ผู้สอนและสมาชิกที่อยู่ในชุมชนการเรียนรู้ (วิจารณ์ พานิช, ๒๕๕๕) ดังนั้น การเรียนการสอนจึงควรจัดให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การออกแบบการเรียนรู้ ต้องให้นักเรียนได้

เรียนในสภาพที่ใกล้เคียงชีวิตจริง โดยมุ่งให้นักเรียนได้เผชิญหน้ากับสถานการณ์ ได้ฝึกทักษะการคิด การปฏิสัมพันธ์และการลงมือปฏิบัติจริงในชุมชนจริง

แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะที่ ๑๓ (๒๕๖๕-๒๕๖๙) ในประเด็น ยุทธศาสตร์ที่ ๒ เกี่ยวกับการพัฒนางานวิจัยและนวัตกรรมให้มีคุณภาพ มุ่งเน้นพัฒนาองค์ความรู้และ นวัตกรรมด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์อื่น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๖) ความท้าทายของอาจารย์มหาวิทยาลัย และระบบอุดมศึกษาในปัจจุบัน คือการปรับบทบาทให้ การผลิตบัณฑิตและการวิจัย ตอบโจทย์ความต้องการของสังคม (วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, ๒๕๖๕) ดังนั้นหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย จึงได้ทดลองใช้กระบวนการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน (Research-Based Learning) เป็น กระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้ สามารถใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ คิดค้นหา คำตอบและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะ การเรียนรู้ของตนเองตลอดชีวิต ผู้สอนมีบทบาทจัดการ เรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและเรียนตามศักยภาพของตนเอง จึงได้กำหนดให้มีกิจกรรมเสริมทักษะ พัฒนาศักยภาพผู้เรียนในโครงการปฏิบัติการพัฒนาสังคม (Cap-Corner Stone project : CCS) โดยเริ่ม ตั้งแต่การศึกษาสภาพบริบทของชุมชน และสถานการณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมและการ ยอมรับของกลุ่มเป้าหมาย กระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความรู้ความเชี่ยวชาญที่ใช้ และการ ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น การคาดการณ์สิ่งที่จะตามมา แนวทางการติดตามและธำรงรักษา โดยใช้ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ที่ผู้เรียนจะ ได้เรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานในพื้นที่จริง จากโจทย์ของชุมชน และชุมชนเองก็ได้รับผลได้ ประโยชน์จากการศึกษาและวิจัยจริง ๆ (พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, และคณะ, คู่มือปฏิบัติการเพื่อ การพัฒนาสังคม “CCS” , ๒๕๖๓) แต่จากการดำเนินงานที่ผ่านมารูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความสำเร็จที่สามารถสร้างเศรษฐกิจชุมชน สร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาที่มีคุณค่าแก่ชุมชน สร้างการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นอยู่หลายโครงการ จึงเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้สำหรับ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับชุมชนต่อเนื่องมา

จากหลักการและเหตุผลเบื้องต้น จึงเห็นว่าควรมีการพัฒนาชุดความรู้ในการเสริมสร้างความ เข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม ผ่านกระบวนการ พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้าน การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัด นครปฐม โดยใช้กระบวนการ CCS สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี และถอดบทเรียน จัดทำชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุน วัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดนครปฐม เพื่อใช้เป็นต้นแบบการเรียนรู้การใช้ศักยภาพทุนทางวัฒนธรรม ชุมชนในการสร้างเศรษฐกิจชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการยกระดับทุนทางวัฒนธรรมที่มีในพื้นที่ โดยตอบ

คำถามว่า มีกลไกอะไรบ้างที่ใช้ในการแปลงทุนทางวัฒนธรรมสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชน และการเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย สร้างห่วงโซ่คุณค่ายกระดับเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ดังนั้น จึงเสนอโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม โครงการวิจัยนี้เกิดผลกระทบเชิงวิชาการ จะได้บทความวิจัยที่เผยแพร่ผลการศึกษา การเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นรูปธรรม เผยแพร่ในวารสารวิชาการให้ผู้สนใจได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนาในเชิงชุมชนและสังคมจะทำให้ เกิดพื้นที่การเรียนรู้ในการเปลี่ยนแปลงทุนทางวัฒนธรรม สร้างตระหนักเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิต และเกิดสำนึกท้องถิ่นทวงแหวนในวัฒนธรรมชุมชน ในเชิงเศรษฐกิจจะทำให้ประชาชนในชุมชนพื้นที่วิจัย มีรายได้จากการแปลงทุนทางวัฒนธรรมเป็นมูลค่าด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพื้นถิ่น ส่วนในเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลมาใช้กำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดนครปฐมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐมโดยใช้กระบวนการ CCS สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

๑.๒.๒ เพื่อถอดบทเรียนและจัดทำชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดนครปฐม

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐมโดยใช้กระบวนการ CCS สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การจัดทำชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งการพัฒนาชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม โดยใช้กระบวนการ CCS สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี โดยการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงนวัตกรรม ADDIE Model (Dick and Carey, ๑๙๙๖) ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน คือ A – Analysis (การวิเคราะห์), D – Design (ออกแบบ), D – Development (พัฒนา), I – Implementation (นำไปใช้), E – Evaluation (ประเมิน) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การร่วมกิจกรรมกับชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้น ในการพัฒนาชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม โดยใช้กระบวนการ CCS เพื่อก่อให้เกิดการสร้างห่วงโซ่คุณค่า ยกระดับเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดพื้นที่การเรียนรู้ในการเปลี่ยนแปลงทุนทางวัฒนธรรม สร้างความตระหนักเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิต และเกิดสำนึกท้องถิ่นหวงแหนในวัฒนธรรมชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชน มีรายได้จากการแปลงทุนทางวัฒนธรรมเป็นมูลค่า ด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพื้นถิ่น เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีโครงการย่อย ๒ โครงการ คือ

๑) การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม โดยใช้กระบวนการ CCS สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

๒) การถอดบทเรียนและจัดทำชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดนครปฐม

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ดังนี้

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากประชากรในชุมชน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อร่วมพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม โดยใช้

กระบวนการ CCS สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี แบบมีส่วนร่วม
เชิงปฏิบัติการร่วมกัน โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น ๕ กลุ่ม จำนวน ๓๐ คน ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มองค์กรชุมชน กลุ่มผู้นำ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน

กลุ่มที่ ๒ ภาคเอกชน ได้แก่ บริษัทขนาดใหญ่ บริษัทขนาดกลาง บริษัทขนาดเล็ก
ห้างหุ้นส่วน กลุ่มกิจการเพื่อสังคม

กลุ่มที่ ๓ วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ดำเนินการ

กลุ่มที่ ๔ ผู้ประกอบการระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ได้แก่ ครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรม
ในชุมชน ๆ ละ ๕ ครัวเรือน

กลุ่มที่ ๕ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัย ประกอบด้วย ชุมชนวัดมะเกลือ ชุมชน
วัดสำโรง ชุมชนไทรงาม

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่โดยการคัดเลือกแบบเจาะจงพื้นที่ชุมชนในจังหวัดนครปฐม
เป็นชุมชนที่มีทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ ๑) ชุมชนวัดสำโรง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ๒)
ชุมชนวัดมะเกลือ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม ๓) ชุมชนไทรงาม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
ตามที่คุณวิจัยได้กำหนดกิจกรรมการวิจัยและพัฒนาในเชิงปฏิบัติการ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยจากกลุ่ม
ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาในการทำวิจัยระหว่างเดือน มีนาคม ๒๕๖๗ – กันยายน ๒๕๖๗ รวม
ระยะเวลา ๗ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรม หมายถึง บริบทของชุมชนที่เอื้อให้ชุมชนเข้มแข็ง
และมีศักยภาพ ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางสังคม
และ ทุนที่มีในชุมชนด้านต่าง ๆ ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม
ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการบริหารจัดการ

การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรม หมายถึง การสร้างศักยภาพทาง
เศรษฐกิจให้กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและ

สิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสม คุ่มค่า ยั่งยืน ตลอดจนการมีจิตสำนึกร่วมกันในการดูแล รักษา ฟื้นฟู วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

ชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรม
หมายถึง คู่มือหลักสูตรเรียนรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนใน จังหวัดนครปฐม โดยใช้กระบวนการ CCS สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี เพื่อการใช้ศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมชุมชนในการสร้างเศรษฐกิจชุมชน

๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

๑.๖.๑ นำไปสู่ แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากบนฐาน ทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม โดยใช้กระบวนการ CCS สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

๑.๖.๒ ก่อให้เกิด ชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุน วัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดนครปฐม

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม โดยใช้กระบวนการ CCS สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ๒) เพื่อถอดบทเรียนและจัดทำชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้
- ๒.๒ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการความรู้
- ๒.๓ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ
- ๒.๔ บริบทพื้นที่วิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือชุดการสอนมาจากคำว่า Instruction Package หรือ Learning Package หรือ Instructional Kis เดิมที่มักใช้คำว่า ชุดการสอน เพราะเป็นสื่อที่ครูผู้สอนนำมาใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ แต่ต่อมาแนวคิดในการยึดเด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ได้เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นจึงมีผู้นิยมเรียกชุดการสอนเป็น ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น ซึ่งมีผู้ให้ความหมายองค์ประกอบ และการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามลำดับดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น ชุดการสอน ชุดการเรียน ชุดการสอน รายบุคคล ชุดการเรียน สำเร็จรูป ผู้วิจัยใช้คำว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ (๒๕๕๑ : ๑๔) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่าเป็นสื่อผสมประเภทหนึ่งซึ่งมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเรื่องที่จะสอน เป็นสื่อผสมที่ได้จากระบบการผลิตและการนำสื่อการสอนที่สอดคล้องกับวิชา หน่วย หัวเรื่อง และวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (๒๕๕๑ : ๕๑) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่าเป็น สื่อการสอนชนิดหนึ่งที่เป็นลักษณะของสื่อประสม และเป็นการใช้สื่อตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปรวมกันเพื่อให้นักเรียนได้รับความต้องการ โดยอาจจัดทำขึ้นสำหรับหน่วยการเรียน ตามหัวข้อเรื่องและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการจะให้นักเรียนได้เรียนรู้ อาจจัดไว้เป็นชุดในกล่องของกระเป๋า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้อาจประกอบด้วยเนื้อหาสาระ คำสั่ง ใบงานในการทำกิจกรรมวัสดุอุปกรณ์

แสงศรี ศิลารอ่อน (๒๕๕๓ : ๓๒) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่าเป็นสื่อการสอนที่ครูผู้สอนสร้างขึ้นเป็นสื่อประสมที่มีสื่อตั้งแต่ ๒ ชนิดขึ้นไป นำมาใช้ประกอบกัน อาจทำขึ้นเป็นหน่วยการเรียนตามที่ต้องการให้นักเรียนรู้และอาจจัดไว้เป็นชุด ๆ ซึ่งแต่ละชุดประกอบด้วย ชื่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คำชี้แจง คำแนะนำ จุดมุ่งหมายเวลาในการทำกิจกรรม คำสั่ง ใบกิจกรรมหรือเอกสารอื่นที่จำเป็นต่อการจัดกิจกรรม นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนเป็นที่ปรึกษาและแนะนำ

นงค์ลักษณ์ เสมบุตร (๒๕๕๔ : ๒๙) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่าเป็นสื่อผสมประเภทหนึ่งที่น่าเอาการสอนหลาย ๆ อย่างมาใช้ร่วมกัน โดยเลือกใช้ให้สัมพันธ์สอดคล้องกับเนื้อหาประสบการณ์ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ มาผลิตรวมกันอย่างเป็นระบบเพื่ออธิบายข้อเท็จจริงของเนื้อหา ก่อให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งถูกต้อง ช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคน สามารถศึกษาและฝึกฝนตนเองตามความสนใจ ทั้งในและนอกเวลาเรียน สามารถสำรวจความก้าวหน้าในการเรียนของตนเองได้ทันทีหลังจากทำแบบทดสอบที่อยู่ในชุดกิจกรรมการเรียนรู้เสร็จแล้ว ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นตามเป้าหมาย และยังช่วยครูผู้สอนให้มีความสะดวกสบาย มีความคล่องแคล่วและความมั่นใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุรรัตน์ หอมเอี่ยม (๒๕๕๕ : ๒๐) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่า เป็นสื่อการสอนที่ครูผู้สอนเป็นผู้สร้างขึ้น ประกอบด้วย วัสดุอุปกรณ์หลายชนิด และองค์ประกอบอื่นเพื่อให้นักเรียนศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูผู้สอนคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย ทำให้เกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

สุวพร พาวินิจ (๒๕๕๕ : ๗๘) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่า เป็นสื่อการสอนที่ครูผู้สอนเป็นผู้สร้างขึ้น ประกอบด้วยชื่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คำชี้แจง การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่วนประกอบของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การเตรียมการล่วงหน้า บทบาทและหน้าที่ของครูผู้สอน บทบาทของนักเรียน การจัดการชั้นเรียนการประเมินผลการเรียนรู้ เอกสารเสริมความรู้สำหรับผู้สอน แผนการจัดการเรียนรู้สำหรับชุดกิจกรรมการเรียนรู้ บัตรคำสั่ง บัตรกิจกรรม แบบรายงานผลการทำกิจกรรมวิทยาศาสตร์ แบบทดสอบท้ายกิจกรรม แนวคำตอบชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยที่ผู้สอนได้รวบรวมและจัดอย่างเป็นระบบไว้ในกลุ่ม เพื่อให้นักเรียนศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสามารถและความสนใจโดยครูผู้สอนเป็นที่ปรึกษา

บุญถม บุตรมา (๒๕๕๗ : ๗๘ - ๗๙) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมว่า เป็นสื่อประสมที่จัดเตรียมไว้อย่างเป็นระบบ โดยครูผู้สอนสร้างขึ้นประกอบด้วย สื่อ อุปกรณ์ และกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลายเพื่อให้นักเรียนใช้ศึกษาด้วยตนเอง โดยครูผู้สอนเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำและคอยช่วยเหลือใช้ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

วิริตถาภรณ์ ลาบรรเทา (๒๕๕๗ : ๕๔) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่า สื่อการสอน หรือ ชุดการสอน ซึ่งเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่ครูผู้สอนเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งประกอบเข้าเป็นชุดที่ก่อให้เกิดความสมบูรณ์ในตัวเอง เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ตามขั้นตอน ตามความสนใจและความสามารถ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือให้ปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนจนประสบผลสำเร็จ

ดวงพร หมวกสกุล (๒๕๕๘ : ๕๗) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่าเป็นการนำระบบสื่อประสมที่จัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหา ช่วยให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ ตามความสามารถของแต่ละบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนบรรลุผลการเรียนตามเป้าหมาย โดยครูผู้สอนเป็นผู้คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

ไกรศร สิงห์ไผ่แก้ว (๒๕๖๐ : ๑๓) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่าเป็นสื่อประสมที่มีการจัดระบบเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกัน มีเนื้อหาที่สมบูรณ์ โดยมีจุดประสงค์ที่ชัดเจน เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักเรียน ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ โดยการจัดการเรียนรู้ อาจเป็นแบบให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือเรียนจากการฟังคำบรรยายของครูผู้สอน หรือครูผู้สอนกับนักเรียนร่วมกันทำงานก็ได้ โดยมุ่งเน้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

นิตยา คำสงค์ (๒๕๖๑ : ๑๖) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่า เป็นสื่อการเรียนการสอนที่เป็นนวัตกรรมที่สร้างขึ้นหลากหลาย และนำมารวมไว้เป็นชุด จัดสื่อไว้เป็นระบบเพื่อประกอบในการเรียนและสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่จัดทำขึ้น เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเป็นส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และเกิดทักษะในการเรียนรู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายของบทเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

วันวิสา ประภาศรี (๒๕๖๑ : ๒๐๖) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่า เป็นสื่อการเรียนรู้ สำเร็จรูปที่เป็นนวัตกรรมที่ครูผู้สอนสร้างขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วยชื่อเรื่อง คำชี้แจงจุดมุ่งหมายเนื้อหา กิจกรรม การวัดผลประเมินผลก่อนเรียนและหลังเรียน โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้แนะนำให้ปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนจนบรรลุจุดมุ่งหมาย

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นสื่อการสอนที่ครูผู้สอนสร้างขึ้นอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ ตามหัวข้อ เนื้อหา แล้วแต่ผู้สร้างจะจัดทำขึ้น ประกอบด้วยสื่อการเรียนรู้หลายอย่างถูกจัดรวมกันเป็นชุด เพื่อช่วยให้ครูผู้สอนมีความสะดวกสบาย มีความคล่องแคล่ว ความมั่นใจในการจัดการเรียนรู้และยังช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เช่น ชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรม

๒.๑.๒ องค์ประกอบของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยให้ครูผู้สอน มีความสะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ มีผู้ให้องค์ประกอบของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (๒๕๔๑ : ๙๕) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญ

๑. คู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นคู่มือที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้ใช้ชุดกิจกรรม การเรียนรู้ศึกษาและปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ อาจประกอบด้วย แผนกิจกรรม สิ่งที่ครูผู้สอน

ต้องเตรียมก่อนสอนบทบาทของนักเรียน และการจัดชั้นเรียน (ในกรณีของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งใช้กับกลุ่มย่อย เช่น ในศูนย์การเรียนรู้)

๒. บัตรงาน เป็นบัตรที่มีคำสั่งว่าจะให้ผู้เรียนปฏิบัติอะไรบ้าง โดยระบุกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนของการเรียน

๓. แบบทดสอบวัดผลความก้าวหน้าของนักเรียน เป็นแบบทดสอบที่ใช้สำหรับตรวจสอบว่าหลังจากเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้จบแล้ว ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่

๔. สื่อการเรียนต่าง ๆ เป็นสื่อสำหรับนักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์การเรียนรู้ได้ศึกษามีหลายชนิดประกอบกัน อาจเป็นประเภทสิ่งพิมพ์ เช่น บทความ เนื้อหาเฉพาะเรื่อง จุลสาร บทเรียนโปรแกรม หรือประเภทโสตทัศนูปกรณ์

บุญเกื้อ ควรหาเวช (๒๕๔๓ : ๙๕ - ๙๗) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ส่วน ดังนี้

๑. คู่มือสำหรับครูผู้ใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือผู้เรียนที่ต้องการเรียนรู้จากชุดกิจกรรมการเรียนรู้

๒. คำสั่งหรือกรอบงาน เพื่อกำหนดแนวทางการเรียนให้นักเรียน

๓. สารและสื่อ โดยจัดให้อยู่ในรูปของการสอนแบบประสม และกิจกรรมการสอนแบบกลุ่ม และรายบุคคลตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

๔. การประเมินผล เป็นการประเมินของกระบวนการ ได้แก่ แบบฝึกหัด รายงานการค้นคว้า และผลการเรียนรู้ในรูปของแบบทดสอบต่าง ๆ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (๒๕๔๖ : ๑๐๐ - ๑๐๑) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ส่วน คือ

๑. คู่มือสำหรับครูผู้ใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หรือผู้เรียนที่ต้องเรียนจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

๒. คำสั่ง หรือการมอบงาน เพื่อกำหนดแนวทางการเรียนให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมแต่ละอย่าง

๓. เนื้อหาสาระและสื่อ โดยจัดให้อยู่ในรูปของสื่อการสอนแบบประสม และกิจกรรมการเรียนการสอนแบบกลุ่มและรายบุคคลตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

๔. การประเมินผล เป็นการประเมินผลของกระบวนการ ได้แก่ แบบฝึกหัด รายงานการค้นคว้า และผลของการเรียนรู้ในรูปแบบของการสอบต่าง ๆ ส่วนประกอบข้างต้นนี้ จะบรรจุในกล่องหรือซอง จัดเอาไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกแก่การใช้ นิยมแบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

๑. กล่อง
๒. สื่อการสอนและบัตรบอกชนิดของสื่อการสอนเรียงตามลำดับการใช้
๓. บันทึกการสอน ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้
 - ๓.๑ รายละเอียดเกี่ยวกับวิชาและหน่วยการสอน
 - ๓.๒ รายละเอียดเกี่ยวกับนักเรียน
 - ๓.๓ เวลาจำนวนชั่วโมง
 - ๓.๔ วัตถุประสงค์ทั่วไป
 - ๓.๕ วัตถุประสงค์เฉพาะ
 - ๓.๖ เนื้อหาวิชาและประสบการณ์
 - ๓.๗ กิจกรรมและสื่อการสอนประกอบวิธีการสอน
 - ๓.๘ การประเมินผลการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนอุปกรณ์อื่นๆ

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (๒๕๕๑ : ๕๒) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ส่วน ดังนี้

๑. คู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นคู่มือหรือแผนการสอนสำหรับครูผู้สอนใช้ศึกษาและปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียดชี้แจงไว้อย่างชัดเจน เช่น การนำเข้าสู่บทเรียนการจัดชั้นเรียน บทบาทผู้เรียน เป็นต้น ลักษณะของคู่มืออาจจัดทำเป็นเล่มหรือแผ่นพับก็ได้

๒. บัตรคำสั่งหรือบัตรงาน เป็นเอกสารที่บอกให้นักเรียนประกอบกิจกรรมแต่ละอย่างตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ บรรจุอยู่ในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ บัตรคำสั่งหรือบัตรงาน จะมีครบตามจำนวนกลุ่มหรือจำนวนผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย คำอธิบายในเรื่องที่จะศึกษา คำสั่งให้นักเรียนประกอบกิจกรรมและการสรุปบทเรียน การจัดทำบัตรคำสั่งหรือบัตรงานส่วนใหญ่นิยมใช้กระดาษแข็งขนาด ๖x๘ นิ้ว

๓. เนื้อหาสาระและสื่อการเรียนประเภทต่างๆ จัดไว้ในรูปแบบของสื่อที่หลากหลายอาจแบ่ง ได้ ๒ ประเภทดังนี้

๓.๑ ประเภทเอกสารสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร บทความ ใบความรู้ (Fact Sheet) ของเนื้อหาเฉพาะเรื่อง บทเรียนโปรแกรม เป็นต้น

๓.๒ ประเภทโสตทัศนูปกรณ์ เช่น รูปภาพ แผนภาพ แผนภูมิ สมุภาพ เทปบันทึกเสียง เทปโทรทัศน์ สไลด์ (Slide) วีดิทัศน์ (Video) ซีดีรอม (CD-ROM) โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI)

๔. แบบประเมินผล เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดและประเมินความรู้ด้วยตนเอง ทั้งก่อนและหลังเรียนอาจจะเป็นแบบทดสอบชนิดจับคู่ เลือกตอบ หรือกาเครื่องหมายถูกผิดก็ได้

เขมณัฐ มิ่งศิริธรรม (๒๕๕๙ : ๓๑ - ๓๓) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญ ๖ ส่วน ดังนี้

๑. ชื่อกิจกรรม เป็นการบ่งบอกถึงรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อกลุ่มสาระ วิชาการเรียนรู้ระดับชั้น สาระสำคัญและส่วนประกอบที่จัดทำขึ้น เพื่อให้ผู้ใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ทราบถึงขอบเขตที่อยู่ในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่ามีเนื้อหาเท่าใด แต่ละเนื้อหาจะมีกิจกรรมหรือส่วนใดบ้างส่วนกิจกรรมจะแบ่งเนื้อหาออกเป็นเนื้อหาย่อย ๆ หรือหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างสะดวกและเรียนรู้ไปตามลำดับขั้นตอน

๒. คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายจุดมุ่งหมายหลักของกิจกรรมและ ลักษณะของการจัดกิจกรรม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย เป็นการอธิบายถึงบทบาทครูผู้สอนและ บทบาทนักเรียนว่ามีหน้าที่อย่างไรบ้าง ก่อนเรียน ระหว่างเรียนและหลังเรียนด้วยชุด กิจกรรมจะดำเนินการอย่างไรเพื่อให้ครูผู้สอนและนักเรียนรู้ บทบาทหน้าที่และกิจกรรมที่ตนเองต้องปฏิบัติ

๓. จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นส่วนที่ระบุจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรมนั้น แนวคิดเป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาหรือมโนทัศน์ของกิจกรรมนั้น ว่าเมื่อผู้เรียนจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้แล้วนักเรียนจะบรรลุเป้าหมายอะไร

๔. เนื้อหาสื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึงวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนิน กิจกรรมเพื่อช่วยให้ครูผู้สอนทราบว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง ซึ่งช่วยให้นักเรียนและเข้าใจเนื้อหา บทเรียนได้ชัดเจน โดยอาจจัดกิจกรรมเป็นแบบกลุ่มหรือรายบุคคล

๕. ใบความรู้ ใบกิจกรรม และฐานการช่วยเหลือเป็นการนำเสนอ เนื้อหาสาระที่ต้องการให้นักเรียนศึกษา อาจเขียนเนื้อหาเป็นความเรียงมีภาพประกอบหรือ จัดทำในรูปแบบตารางโดยใบความรู้ควรมีการให้เนื้อหาความรู้ สลับกับให้นักเรียนได้ใช้การคิด หรือการทำให้ให้นักเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับใบความรู้ ใบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การใช้คำถาม สลับกับการให้ความรู้ เพื่อฝึกให้นักเรียนคิดเบื้องต้นก่อน

๖. แบบประเมินผล เป็นแบบทดสอบเพื่อประเมินการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น จากการเรียนและทำกิจกรรมจากชุดการเรียนรู้ให้มีการประเมิน ทั้งก่อนเรียน ระหว่างเรียน หลังเรียน หรือทำกิจกรรม ทั้งนี้ แบบประเมินอาจจัดทำอยู่ในรูปแบบทดสอบ แบบเลือกตอบ เต็มคำ หรือถูกผิดขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระ

ไกรศร สิงห์ไผ่แก้ว (๒๕๖๐ : ๑๕ - ๑๖) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ส่วน ดังนี้

๑. คู่มือชุดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับครู เป็นคู่มือสำหรับครูผู้สอนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ ดังนี้

๑.๑ ชื่อกิจกรรม เป็นส่วนที่ระบุหมายเลขกิจกรรมและชื่อกิจกรรม

๑.๒ คำชี้แจง อธิบายความมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรมและลักษณะของกิจกรรม

๑.๓ จุดมุ่งหมาย ระบุจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรม เป็นจุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรมระบุ เป็นพฤติกรรมที่นักเรียนจะทำได้

๑.๔ สาระสำคัญ เป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาของกิจกรรม เพื่ออธิบายให้ครูผู้สอนทราบว่าต้องเตรียมอะไรเป็นส่วนสำคัญที่จัดให้นักเรียน

๑.๕ เวลาที่ใช้เป็นส่วนหนึ่งที่ระบุเนื้อหาของกิจกรรม

๑.๖ สื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึงวัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรม เพื่อให้ครูผู้สอนได้ทราบว่าต้องเตรียมอะไรบ้างในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง

๑.๗ การดำเนินกิจกรรม เป็นส่วนที่ระบุการจัดกิจกรรมเรียนรู้เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม อธิบายวิธีใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมครูผู้สอนทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและ ให้คำปรึกษา ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมเมื่อการปฏิบัติ กิจกรรมสิ้นสุดลง นักเรียนต้องนำประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมมาอธิบายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้เกิดความเข้าใจและแนวทางในการแก้ปัญหาที่อาจพบในการดำเนินกิจกรรมครั้งต่อไป สุดท้ายนักเรียน ร่วมกันสรุป เพื่อให้ได้สาระสำคัญในกิจกรรม

๑.๘ การวัดและประเมินผล เป็นส่วนที่ครูผู้สอนต้องการตรวจสอบว่า เมื่อจบกิจกรรมแล้ว นักเรียนสามารถทำกิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร

๒. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียน เป็นชุดที่ให้นักเรียนใช้เป็นแนวทางในการทำ กิจกรรม แต่ละครั้งประกอบด้วย

๒.๑ ชื่อกิจกรรม เหมือนในคู่มือครู

๒.๒ วัตถุประสงค์ เหมือนในคู่มือครู

๒.๓ เวลาที่ใช้ เหมือนในคู่มือครู

๒.๔ การเตรียมล่วงหน้า เป็นส่วนที่ระบุวัสดุและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรมล่วงหน้า รวมถึงการให้นักเรียนเตรียมความรู้ในการทำกิจกรรมและการที่ครูผู้สอนแนะนำ เอกสารที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม

๒.๕ กิจกรรมที่นักเรียนปฏิบัติ ตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยมี ๔ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นระบุปัญหา ๒) ขั้นตั้งสมมติฐาน ๓) ขั้นทดลองหรือตรวจสอบสมมติฐาน และ ๔) ขั้นสรุปผล

๒.๖ สำคัญ เป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาของกิจกรรม เพื่ออธิบายให้นักเรียนได้ทราบว่าจะเป็นส่วนที่นักเรียนได้รับและเข้าใจจากการเรียนตามกิจกรรม ซึ่งในกิจกรรมจะประกอบด้วย การทดลองการประดิษฐ์การแก้ปัญหา โดยให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมตามข้อความที่ระบุไว้

๒.๗ การประเมินผล เป็นส่วนที่ระบุเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผลรายกิจกรรมเพื่อเป็นการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมจากข้อความข้างต้น นำมาวิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ได้

๒.๒ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการความรู้

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยให้ครูผู้สอนมีความสะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งมีวิธีการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรม การเรียนรู้อย่างมีระบบ มีผู้ให้วิธีการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (๒๕๓๙ : ๑๑๙) ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นการจำแนกเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วยย่อยลงไปจนถึงหน่วยระดับบทเรียน ซึ่งเป็นหน่วยที่ใช้สอนได้แต่ละครั้ง สิ่งที่ต้องทำในการวิเคราะห์เนื้อหาคือ

๑.๑ กำหนดหน่วย หมายถึง การนำวิชาหรือหน่วยการสอนมากำหนดหน่วยระดับบทเรียน

๑.๒ กำหนดเรื่อง หมายถึง การนำแต่ละหน่วยมากำหนดหัวเรื่องย่อยลงไปอีก

๑.๓ กำหนดมโนคติหรือความคิดรวบยอด หมายถึง การกำหนดข้อความที่เป็นแก่นหรือเป้าหมายที่สรุปรวบยอดเนื้อหาสาระให้ตรงกับหัวเรื่อง

๒. การวางแผนการสอน เป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าว่าเมื่อผู้สอนเริ่มสอน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ จะต้องทำอะไรบ้างตามลำดับก่อนหลัง ได้แก่

๒.๑ กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง

๒.๒ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

๒.๓ กำหนดแบบประเมินผล ต้องประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

๓. ผลิตสื่อการสอน เป็นการผลิตสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้โดยเลือกผลิตสื่อการสอน วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ครูผู้สอนใช้ถือเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนของแต่ละหัวเรื่องแล้ว ก็จัดสื่อการสอนเหล่านั้นไว้เป็นหมวดหมู่ ใส่กล่องที่เตรียมไว้ก่อนนำไปทดลองหาประสิทธิภาพ

๔. ทดสอบประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ไปทดลองใช้แล้วปรับปรุง ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (๒๕๔๕ : ๑๒๓) ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรมไว้ ๑๐ ขั้นตอน คือ

๑. หมวดหมู่ เนื้อหา และประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมวดวิชาหรือ บูรณาการเป็นแบบสหวิทยาการตามที่เหมาะสม

๒. กำหนดหน่วยการสอน แบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วยการสอน โดยประมาณ เนื้อหาวิชาที่จะให้ครูผู้สอนสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ในหนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่งครั้ง

๓. กำหนดหัวเรื่อง ครูผู้สอนจะต้องถามตนเองว่าจะแบ่งหัวเรื่องในการสอนอย่างไรในการสอนแต่ละหน่วยควรให้ประสบการณ์ออกมาเป็น ๔ - ๖ หัวเรื่อง

๔. กำหนดความคิดรวบยอดและหลักการ จะต้องให้สอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่องโดยสรุปแนวคิด สาระ และหลักเกณฑ์สำคัญไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาที่สอนให้สอดคล้องกัน

๕. กำหนดวัตถุประสงค์ ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง เป็นจุดประสงค์ทั่วไปก่อนแล้วเปลี่ยนเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องมีเงื่อนไขและเกณฑ์พฤติกรรมไว้ทุกครั้ง

๖. กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งจะเป็แนวทางในการเลือกและการผลิตสื่อการสอน “กิจกรรมการเรียนรู้” หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ผู้เรียนปฏิบัติ เช่น การอ่าน การทำกิจกรรมตามใบงาน ตอบคำถาม เขียนภาพ เล่นเกม เป็นต้น

๗. กำหนดแบบประเมินผล ต้องออกแบบการประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้การสอบแบบอิงเกณฑ์ (การวัดผลที่ยึดเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ โดยไม่มี

การนำไปเปรียบเทียบกับคนอื่น) เพื่อให้ครูผู้สอนทราบว่า หลังจากผ่านกิจกรรมมาเรียบร้อยแล้ว นักเรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

๘. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่ครูผู้สอนใช้ ถือเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนของแต่ละหัวเรื่องแล้วก็จัดสื่อการสอนเหล่านั้นไว้เป็นหมวดหมู่ในกล่องที่เตรียมไว้ก่อนนำไปทดลองหาประสิทธิภาพ เรียกว่า “ชุดกิจกรรมการเรียนรู้”

๙. หาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเป็นการประเมินว่า ชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมามีประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างจำเป็นต้องกำหนดเกณฑ์ขึ้นล่วงหน้า โดยคำนึงถึงหลักการที่ว่า การเรียนรู้เป็นการช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนบรรลุผล

๑๐. การใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้ปรับปรุงและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้ว สามารถนำไปสอนนักเรียนได้ตามประเภทของชุดการสอนและระดับการศึกษา

บำรุงศักดิ์ บุระสิทธิ์ (๒๕๔๘ : ๗) ได้เสนอขั้นตอนการการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ ๑๐ ขั้นตอนดังนี้

๑. กำหนดหมวดหมู่เนื้อหาและประสบการณ์

๒. กำหนดหน่วยการสอนโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยที่ครูผู้สอนจะสามารถถ่ายทอดให้นักเรียนแต่ละครั้ง

๓. กำหนดหัวเรื่อง

๔. กำหนดมโนคติและหลักการ

๕. กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง

๖. กำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

๗. กำหนดแบบประเมินผล

๘. เลือกและผลิตสื่อการสอนวัสดุอุปกรณ์

๙. หาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้

๑๐. การใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญคือให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนชั้นนำเข้าสู่บทเรียนขั้นประกอบกิจกรรมขั้นสรุปผลการเรียนและทำแบบทดสอบหลังเรียนเพื่อดูพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (๒๕๕๑ : ๓๓ - ๕๔) ได้เสนอขั้นตอนของการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ ๑๑ ขั้นตอนดังนี้

๑. กำหนดเรื่องเพื่อทำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ อาจกำหนดตามเรื่องในหลักสูตรหรือกำหนดเรื่องใหม่ขึ้นมาก็ได้ การจัดแบ่งเรื่องจะขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาและลักษณะการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น ๆ การแบ่งเนื้อเรื่องเพื่อทำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละระดับย่อมไม่เหมือนกัน

๒. กำหนดหมวดหมู่เนื้อหาและประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมวดวิชาหรือบูรณาการแบบสหวิทยาการได้ตามความเหมาะสม

๓. จัดเป็นหน่วยการสอน จะแบ่งเป็นกี่หน่วย แต่ละหน่วยจะใช้เวลาเท่าไรนั้น ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นผู้เรียน

๔. กำหนดหัวเรื่อง จัดแบ่งหน่วยการสอนเป็นหัวข้อย่อย ๆ เพื่อสะดวกต่อการเรียนรู้ แต่ละหน่วยควรประกอบด้วยหัวข้อย่อย หรือประสบการณ์ในการเรียนรู้ประมาณ ๔ - ๖ หัวข้อ

๕. กำหนดความคิดรวบยอดหรือหลักการ ต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจะให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดหรือสามารถสรุปหลักการ แนวคิดอะไร ถ้าครูผู้สอนเองยังไม่รู้ชัดเจนว่าจะให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อะไรบ้าง การกำหนดกรอบความคิด หรือหลักการก็จะให้ชัดเจน ซึ่งจะรวมไปถึงการจัดกิจกรรม เนื้อหาสาระ สื่อและส่วนประกอบอื่น ๆ ก็จะไม่ชัดเจนตามไปด้วย

๖. กำหนดจุดประสงค์การสอน หมายถึง จุดประสงค์ทั่วไปและจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม รวมทั้งการกำหนดเกณฑ์การตัดสินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ไว้ให้ชัดเจน

๗. กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องกำหนดให้สอดคล้องวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่งจะเป็นแนวทางในการเลือกและผลิตสื่อการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่นักเรียนปฏิบัติ เช่น การอ่าน การทำกิจกรรมตามบัตรคำสั่ง การตอบคำถาม การเขียนภาพการทดลอง การเล่นเกมส์ การแสดงความคิดเห็น การทดสอบ เป็นต้น

๘. กำหนดแบบประเมินผล ต้องออกแบบประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้การสอบแบบอิงเกณฑ์ (การวัดผลที่ยึดเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ใน วัตถุประสงค์โดยไม่มี การนำไปเปรียบเทียบกับคนอื่น) เพื่อให้ครูผู้สอนทราบว่าหลังจากผ่านกิจกรรมมาเรียบร้อยแล้ว นักเรียน ได้เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด

๙. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่ครูผู้สอนใช้ถือเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนในแต่ละหัวเรื่องเรียบร้อยแล้ว ควรจัดสื่อการสอนเหล่านั้นแยกออกเป็นหมวดหมู่ ในกล่องหรือแฟ้มที่เตรียมไว้ ก่อนนำไปหาประสิทธิภาพเพื่อหาความตรง ความเที่ยงก่อนนำไปใช้ เรา

เรียกสื่อการสอนแบบนี้ว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยปกติรูปแบบของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรมีมาตรฐาน เพื่อความสะดวกในการใช้ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการเก็บรักษา โดยพิจารณาในด้านต่าง ๆ เช่น การใช้ประโยชน์ ความประหยัดความคงทนถาวร ความน่าสนใจ ความทันสมัย ทันเหตุการณ์ ความสวยงาม เป็นต้น

๑๐. สร้างข้อทดสอบก่อนและหลังเรียนพร้อมทั้งเฉลย การสร้างข้อสอบเพื่อทดสอบก่อนและหลังเรียนควรสร้างให้ครอบคลุมเนื้อหาและกิจกรรมที่กำหนดให้เกิดการเรียนรู้โดยพิจารณาจากจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นสำคัญ ข้อสอบไม่ควรมากเกินไปแต่ควรเน้นครอบคลุมความรู้สำคัญในประเด็นหลักมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย หรือถามเพื่อความจำเพียงอย่างเดียว เมื่อสร้างเสร็จแล้วควรทำเฉลยไว้ให้พร้อมกันส่งไปหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

๑๑. หาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เมื่อสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้เสร็จเรียบร้อยแล้วต้องนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้นั้น ๆ ไปทดสอบโดยวิธีการต่าง ๆ ก่อนนำไปใช้จริงเช่น ทดลองเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุมและความตรงของเนื้อหาเป็นต้นจากข้อความข้างต้น เมื่อคุณเนื้อหาอธิบายของหัวข้อการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้จาก ชัยยงค์ พรหมวงศ์ บำรุงศักดิ์ บุระสิทธิ์ สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ มีขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่คล้ายกัน ผู้วิจัยจึงสรุป ขั้นตอนการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักการของ **ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (๒๕๔๕ : ๑๒๓)** ซึ่งมี ๑๐ ขั้นตอนดังนี้

๑. กำหนดหมวดหมู่ ตามเนื้อหาของวิชา
๒. กำหนดหน่วยการเรียนรู้ โดยแบ่งเนื้อหาวิชาที่ครูผู้สอนต้องการจัดการเรียนรู้ในหนึ่งครั้ง
๓. กำหนดหัวเรื่องจากหน่วยการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนต้องการจัดการเรียนรู้
๔. กำหนดความคิดรวบยอดและหลักการ ให้สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้และหัวเรื่องที่ครูผู้สอนต้องการจัดการเรียนรู้
๕. กำหนดวัตถุประสงค์ ให้สอดคล้องกับหัวเรื่องที่ครูผู้สอนต้องการให้เกิดพฤติกรรม
๖. กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
๗. กำหนดแบบประเมินผล ให้ตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้
๘. เลือกและผลิตสื่อการสอน แต่ละหัวเรื่อง และจัดสื่อการสอนเหล่านั้นไว้ให้เป็นหมวดหมู่
๙. หาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเป็นการประกันว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นมามีประสิทธิภาพ

๑๐. ใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน จากนั้นประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ และทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อวัดพฤติกรรม การเรียนรู้หลังเรียนที่เปลี่ยนไป

การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตพอใจว่า ถ้าหากชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพถึงระดับที่กำหนดจะมีคุณค่านำไปใช้ได้ และมีคุณค่าแก่การลงทุนผลิตมีผู้เสนอวิธีการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ดังนี้

วารุ เพ็งสวัสดิ์ (๒๕๔๖ : ๔๒ - ๔๕) เสนอการหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียน ๒ ประเภท ดังนี้

๑. ประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง (Transitional Behavior หรือ E1) คือ ประเมินผลต่อเนื่องประกอบด้วยพฤติกรรมย่อย ๆ พฤติกรรมนี้เรียกว่า “กระบวนการ” (Process) ของผู้เรียนที่สังเกตจากการประกอบกิจกรรมกลุ่ม และรายบุคคล ซึ่งได้แก่ งานที่ได้รับมอบหมาย และกิจกรรมอื่นที่ผู้อื่นได้กำหนดไว้

๒. การประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (Terminal Behavior หรือ E2) คือ ประเมินผลลัพธ์ของผู้เรียน (Products) โดยพิจารณาจากการทดสอบหลังเรียนการกำหนดค่าการหาประสิทธิภาพเป็น E1 คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ และ E2 คือ ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ ซึ่งการที่กำหนดเกณฑ์ E1 /E2 มีค่าเท่าใดนั้น ผู้ที่สอน เป็นผู้พิจารณา โดยเนื้อหาที่เป็นความรู้ ความจำมักจะตั้งค่าไว้เป็น ๘๐/๘๐, ๘๕/๘๕ และ ๙๐/๙๐ ส่วนเนื้อหาที่เป็น ทักษะอาจตั้งไว้ต่ำกว่านี้ เช่น ๗๐/๗๐ เป็นต้น ซึ่งเมื่อผลิตชุดกิจกรรมการเรียนรู้เสร็จแล้ว จะต้องนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไปหาประสิทธิภาพ ๓ ขั้นตอนดังนี้

๑. แบบเดี่ยวหรือ ๑:๑ คือ การทดลองกับผู้เรียน ๑ คน โดยใช้เด็กอ่อน ปาน กลาง และ เก่งโดยทดลองกับเด็กอ่อนก่อน ทำการปรับปรุงแล้วนำไปทดลองกับเด็กปานกลาง แล้วจึงนำไปทดลองกับเด็กเก่ง

๒. แบบกลุ่มหรือ ๑:๑๐ คือ ทดลองกับผู้เรียน ๖ - ๑๐ คน คณะผู้เรียนทั้งเก่ง และอ่อน คำนวณหาประสิทธิภาพและปรับปรุง ซึ่งในแต่ละครั้งจะเพิ่มขึ้นเกือบเท่าเกณฑ์ หรือ ห่างจากเกณฑ์ประมาณ ๑๐% นั่นคือค่า E1 / E2 ประมาณ ๗๐/๗๐

๓. การทดสอบประสิทธิภาพภาคสนาม (๑:๑๐๐) เป็นการทดสอบประสิทธิภาพที่ผู้สอน ๑ คน ทดสอบประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้กับผู้เรียนทั้งชั้น ระหว่างทดสอบประสิทธิภาพให้จับเวลาในการประกอบกิจกรรม สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนผลลัพธ์ที่ได้จากการทดสอบ ประสิทธิภาพ

ภาคสนามควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หากต่ำกว่าเกณฑ์ไม่เกิน ๒.๕% ก็ให้ยอมรับว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า กระบวนการดำเนินการจัดการความรู้ มีทั้งหมด ๗ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ค้นหาความรู้ ประชุมระดมความคิด สืบค้นข้อมูลและค้นหาแหล่งความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน จัดตั้งทีมงานผู้ประสานงานแต่งตั้งคณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องเพื่อจัดการวางแผนและดำเนินงาน

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ โดยมอบหมายให้คณะทีมงานจัดทำ สืบค้นข้อมูลในเนื้อหาเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ทั้งจากบุคลากรและเอกสารรวมทั้งจากสื่อทุกประเภท จัดประชุมระดมความคิดของทุกคนในคณะทีมงาน รวบรวมมาเพื่อให้ทุกคนได้นำเสนอในเนื้อหาเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน รวมทั้งจัดเชิญวิทยากรผู้ทรงความรู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาเป็นผู้บรรยายเพื่อให้คณะทำงานได้เกิดความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ นำข้อมูลที่ได้รับทั้ง ๒ ส่วน คือทั้งจากที่คณะทำงานสืบค้นมาด้วยตัวเองและจากผู้เชี่ยวชาญมาถ้กรองและจัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายแก่ผู้ทำ KM ทุกท่าน

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้คณะผู้จัดทำร่วมแบ่งปันความรู้จากข้อ ๓. มาประยุกต์ให้เหมาะสมเพื่อใช้เป็นแนวทางในเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

๕. การเข้าถึงความรู้ จัดรูปแบบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วนำเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์และระบบข้อมูล จัดการข้อมูลดิบทุกประเภทให้อยู่ในรูปแบบที่เป็นระเบียบ เข้าใจง่าย แล้วดำเนินการเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์และระบบข้อมูลสารสนเทศหลากหลายรูปแบบที่สามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก

๖. การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้นำเสนอข้อมูลทั้งในองค์กรและนอกองค์กรโดยระบบสารสนเทศที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายโดยเปิดช่องทางให้สามารถเสนอความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง จัดเสวนาเชิญผู้สนใจและผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมในเนื้อหาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๗. การเรียนรู้ บุคลากรได้รับองค์ความรู้ในการจัดทำเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นฐานอย่างเข้าใจกระจ่างแจ้งขึ้น บุคลากรในองค์กรนำความรู้ที่ได้รับจากการทำ KM ไปปรับประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๓ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ผู้ทำวิจัยได้มีประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพ หรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ การบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การโดยอ้อมเกี่ยวข้องข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม

มีนักบริหาร นักวิชาการ ผู้ทรงความรู้ ทรงคุณวุฒิ และนักการศึกษามากมายหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะ ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (๒๕๕๔ : ๔) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จ โดยอาศัยคนอื่น เมื่อว่าตามคานียามนี้ การบริหารพระพุทธศาสนาเริ่มมีอันเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ และวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหาร นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีบริหาร^๑

สิริภพ เหล่าลาภะ (๒๕๔๕ : ๑๕๐) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี,

หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญฺหิ ปฺริหิต สมตฺถโ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมาย คือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้วาง ส่งเสริม และบำรุง

สมคิด บางโม (๒๕๔๕ : ๖๑) ได้สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

เฮอร์เบิร์ต เอ ไชมอน (๒๕๔๗ : ๓) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ โดยที่ผู้บริหารมักไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติแต่ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานจนสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือก

๒.๓.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหารโดยทั่ว ๆ ไป จะมีลักษณะเป็นกระบวนการวิธี หรือเป็นการกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน หรือเป็นลำดับรายการในการบริหาร ซึ่งในการบริหารนั้น จะต้องมีลำดับรายการก่อนหลังว่าจะต้องทำอะไรก่อนและต่อ ๆ ไปจะทำอะไร ซึ่งจัดว่าเป็นหลักเกณฑ์วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) กระบวนการบริหารจะกำหนดขอบเขต และหน้าที่ตามขั้นตอนต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน ในงานการบริหารนั้น มีนักปราชญ์ นักวิชาการ และนักบริหารทั้งในประเทศและต่างประเทศตลอดจนนักการศึกษา ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร ไว้ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (๒๕๔๙ : ๓-๕) กล่าวถึง การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้

๑. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

๒. O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

๓. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔. D คือ Directing หมายถึง การอำนาจการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

๕. C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

สมคิด บางโม (๒๕๔๕ : ๖๒-๖๓) ได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์กร ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิตต้องรู้ว่า จะผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหากไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒. ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุประสงค์และเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔ Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖ Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓. มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔ Ms หรือ ๖ Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าต้องมีระบบของการทำงานร่วมกัน และที่เกิดขึ้นจริง การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้ว ไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔. ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่าบรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์กรก็คือ ประสิทธิภาพขององค์กร หมายถึง ความสามารถขององค์กร ในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรในการใช้ทรัพยากรขององค์กรที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์กร^๒

จากการศึกษาทบทวนเอกสาร ผู้ศึกษาสรุปได้ว่า แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ คือ รูปแบบการจัดการองค์กรภายในชุมชน ประกอบด้วย ๑) ประธาน มีบทบาทหน้าที่กำหนดแผนการประชุม เพื่อให้ได้ มติ นโยบาย แผนงาน วิธีการ ขั้นตอนของการปฏิบัติงาน ๒) รองประธาน มีบทบาทหน้าที่ติดต่อประสานงาน และร่วมกับประธานในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ๓) เลขานุการ มีบทบาทหน้าที่จัดทำรายงานการประชุม และ จัดบันทึก ในการดำเนินงานของคณะกรรมการ ติดต่อ

^๒ สมคิด บางโม, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร :ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๒ - ๖๓.

ประสานงานกับคณะกรรมการ และสมาชิก ๔) ปฎิคม มีบทบาทหน้าที่ ดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการต้อนรับ การประสานงาน การอำนวยความสะดวก ๕) ประชาสัมพันธ์ มีบทบาทหน้าที่ ติดต่อประสานงาน และเผยแพร่ข่าวสาร หรือ แจ้งเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งที่ประชุมได้ลงมติไว้แล้ว ให้คณะกรรมการกลุ่มได้รับทราบ

๒.๔ บริบทพื้นที่วิจัย

ลุ่มน้ำท่าจีน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครปฐม (๒๕๔๓: ๗) เป็น ๑ ใน ๒๕ ลุ่มน้ำหลักที่ตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวม ๑๐.๘๖๘.๔๓ ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ ๔ จังหวัด คือจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร มีแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำสายหลักที่สำคัญของลุ่มน้ำ แม่น้ำท่าจีนเป็นแหล่งน้ำที่มีความสำคัญอันดับสองของประเทศ และลุ่มน้ำภาคกลางรองจากแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีนแยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลมะขามเต่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม และไหลออกสู่อ่าวไทยที่ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ ๓๒๕ กิโลเมตร และมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามพื้นที่ที่แม่น้ำไหลผ่าน ถ้าไหลผ่านจังหวัดชัยนาท เรียกว่า แม่น้ำมะขามเต่า ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี เรียกว่า แม่น้ำสุพรรณบุรี ไหลผ่านจังหวัดนครปฐม เรียกว่า แม่น้ำ นครชัยศรี และไหลผ่านจังหวัดสมุทรสาคร เรียกว่า แม่น้ำท่าจีน เพราะแม่น้ำไหลลงทะเลที่ตำบลท่าจีน ด้วยในอดีตเป็นท่าขนส่งสินค้าของคนจีน

แม่น้ำท่าจีนมีต้นกำเนิดจากแม่น้ำเจ้าพระยา โดยแยกจากฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านคลองมะขามเต่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “คลองมะขามเต่า” ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “แม่น้ำสุพรรณบุรี” ผ่านจังหวัดนครปฐม เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “แม่น้ำนครชัยศรี” และไหลลงสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสาครเรียกว่าแม่น้ำท่าจีน เพราะบริเวณที่แม่น้ำไหลออกทะเลที่ตำบลบางหญ้าแพรก และตำบลโกรกกรากนั้น เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวจีนที่เดินทางมาทางทะเลและมาขึ้นท่าที่แห่งนี้ มีความยาวทั้งสิ้น ๓๒๕ กิโลเมตร แหล่งน้ำหลักของแม่น้ำท่าจีนคือ น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันมีการสร้างประตูระบายน้ำเพื่อควบคุมน้ำทำให้แม่น้ำท่าจีนแปรสภาพเป็นคลองส่งน้ำชลประทานในโครงการชลประทานเจ้าพระยา แหล่งน้ำสำคัญอื่นของแม่น้ำท่าจีนคือ ลุ่มน้ำกระเสียว ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี และโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่ ซึ่งส่งน้ำจากแม่น้ำแม่กลองในเขตพื้นที่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร

แม่น้ำท่าจีนจำนวนมาก ทั้งภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและชุมชน ฝ่ายต่างๆจะต้องให้ความร่วมมืออย่างจริงจังในการดูแลรักษาแม่น้ำให้มีคุณภาพดี เช่น ไม่ทิ้งขยะหรือของเสียที่ยังไม่ได้ผ่านการบำบัดลงสู่แหล่งน้ำ และทางราชการจะต้องใช้มาตรการทางกฎหมาย และทางสังคมอย่างจริงจัง

ต่อผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษของแหล่งน้ำ ถ้าทุกฝ่ายรู้จักหน้าที่ของตนเองและให้ความร่วมมือกันด้วยดีก็จะสามารถแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของแม่น้ำท่าจีนได้อย่างแน่นอน อำเภอบางปลาหม้อ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพื้นที่หนึ่งที่อยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำท่าจีนตอนกลาง เป็นอำเภอที่มีการทำเกษตรกรรมเพาะปลูกและเป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดสุพรรณบุรี มีการทำข้าวนาปีและนาปรังจำนวนประมาณ ๑๙๓,๐๐๐ ไร่ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ได้แก่ ปลาตูก ปลาช่อน ปลานิล กุ้งก้ามกราม และอื่น ๆ จำนวน ๒,๗๔๒ ครัวเรือน พื้นที่ ๓๑,๓๔๓ ตารางไร่ ปริมาณการจับสัตว์น้ำ ๒,๑๖๕.๘๕ ตัน/ปี ปัญหาสารเคมีและสิ่งปฏิกูลจากการทำเกษตรกรรม เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ไหลลงแม่น้ำจำนวนมาก จนเกิดการสะสมสารเคมีเป็นพิษในแม่น้ำสุพรรณบุรี รวมถึงโรงงานอุตสาหกรรมเกษตร ได้แก่ โรงสีข้าว โรงงานผลิตน้ำตาล โรงงานแปรรูปเนื้อสัตว์ โรงงานแปรรูปผักผลไม้และคราบน้ำมันจากเรือดอร์มบรรทุกข้าวเปลือก ล้วนทำให้คุณภาพน้ำในแม่น้ำสุพรรณบุรีบริเวณอำเภอบางปลาหม้อเสื่อมโทรมลง

การกำหนดประเภทของแหล่งน้ำในแม่น้ำท่าจีน

จากประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่องกำหนดประเภทของแหล่งน้ำในแม่น้ำท่าจีน ตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาฉบับประกาศทั่วไป เล่ม ๑๑๑ ตอนที่ ๖๒ ลงวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๓๗ ได้กำหนดประเภทคุณภาพของแหล่งน้ำ (ตามมาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน) เขตควบคุมมาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีน (กิโลเมตร จากปากแม่น้ำ) ไว้ดังนี้

ช่วงที่ ๑ แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง จากปากแม่น้ำ อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสาครถึงที่ว่าการอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม (กิโลเมตรที่ ๐ ถึง ๘๒) กำหนดให้เป็นแหล่งน้ำประเภทที่ ๔

ช่วงที่ ๒ แม่น้ำท่าจีนตอนกลาง จากที่ว่าการอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมถึงประตูระบายน้ำโพธิ์พระยา อำเภอมืองจังหวัดสุพรรณบุรี (กิโลเมตรที่ ๘๒ ถึง ๒๐๒) กำหนดให้เป็นแหล่งประเภทที่ ๓

ช่วงที่ ๓ แม่น้ำท่าจีนตอนบน จากประตูระบายน้ำโพธิ์พระยา จังหวัดสุพรรณบุรีถึงบ้านปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท (กิโลเมตรที่ ๒๐๒ ถึง ๓๒๕) กำหนดให้เป็นแหล่งประเภทที่ ๒

ลักษณะพื้นที่ของลุ่มน้ำท่าจีน

พื้นที่ของลุ่มน้ำท่าจีน แบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

พื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีน ซึ่งมีบริเวณติดต่อกับพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำผืนเดียวกับที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ช่วงฤดูฝนหรือฤดูน้ำหลาก น้ำจะท่วมขังเป็นส่วนใหญ่ เหมาะแก่การทำเกษตร โดยเฉพาะการทำนา ทำสวนผลไม้

พื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน เป็นบริเวณพื้นที่ราบขนาดใหญ่ มีความลาดเอียงสูงกว่าฝั่งตะวันออก ทำให้เกิดทิศทางการไหลของน้ำจากทิศตะวันตกไปสู่ตะวันออก ซึ่งแบ่งพื้นที่ได้เป็น ๓ ตอน คือ

๑. พื้นที่ตอนบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ เป็นที่ราบสูงพื้นที่เชิงเขาแต่มีระดับความสูงไม่มากนัก ประกอบด้วยพื้นที่บางส่วนของจังหวัดกาญจนบุรี อุทัยธานี ชัยนาท และสุพรรณบุรี

๒. พื้นที่ตอนกลางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ เป็นที่ราบลุ่มติดต่อกับพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลองในเขตอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอบางเลน อำเภอกำแพงแสน อำเภอเมืองนครปฐม และอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๓. พื้นที่ตอนล่างฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ เป็นที่ราบลุ่มชายทะเล มีน้ำทะเลขึ้นถึง นับตั้งแต่อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม และเขตพื้นที่ของจังหวัดสมุทรสาคร

แหล่งต้นน้ำหลักของแม่น้ำท่าจีน คือมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา ในอดีตน้ำในแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยามีระดับเดียวกัน เนื่องจากแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำสาขาที่แยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาในปัจจุบันได้มีการสร้างประตูระบายน้ำ เพื่อควบคุมปริมาณน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้แม่น้ำท่าจีนแปรสภาพเป็นคลองส่งน้ำชลประทานในโครงการชลประทานเจ้าพระยา แหล่งน้ำสำคัญที่ระบายน้ำฝนลงสู่แม่น้ำท่าจีนอีกแหล่ง คือ ลุ่มน้ำกระเสียว ซึ่งเป็นต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ ๑,๒๒๐ ตารางกิโลเมตร

นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำสำคัญที่ระบายน้ำสู่แม่น้ำท่าจีน คือ น้ำจากโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่ ซึ่งระบายน้ำจากแม่น้ำแม่กลองเหนือเขื่อนแม่กลอง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดกาญจนบุรี (เดิมชื่อเขื่อนวชิราลงกรณ์) ลงสู่แม่น้ำท่าจีนในเขตอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอกำแพงแสน อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม และคลองซึ่งแยกจากแม่น้ำแม่กลองลงสู่จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสาคร

แม่น้ำท่าจีนกับจังหวัดนครปฐม

แม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำสายหลักสายเดียวที่ไหลผ่านจังหวัดนครปฐม เป็นระยะทาง ๙๗ กิโลเมตร ใน ๓ อำเภอ คือ อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี อำเภอสสามพราน

แม่น้ำท่าจีนไหลผ่านในเขตอำเภอบางเลน มีจำนวน ๙ ตำบล คือ ตำบลบางหลวง หินมูล ไทรงาม บางไทรป่า บางเลน บางปลา คลองนกระทุง ลำพญา และบางระกำ

แม่น้ำท่าจีนไหลผ่านในเขตอำเภอนครชัยศรี มีจำนวน ๑๑ ตำบล คือ ตำบลบางแก้วฟ้า ห้วยพลู ดอนแฝก วัดสำโรง ลานตากฟ้า จักราย สัมปทวน วัดแค นครชัยศรี ไทยาวาส และขุนแก้ว

แม่น้ำท่าจีนไหลผ่านในเขตอำเภอสามพราน มีจำนวน ๑๑ ตำบล คือ ตำบลหอมเกร็ด ทรงคนอง บางกระทีก ไร่ชิ่ง ยายชา ท่าตลาด คลองใหม่ บางช้าง ท่าข้าม บ้านใหม่ และอ้อมใหญ่

โดยที่จังหวัดนครปฐม มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ค่อนข้างเรียบ ไม่มีภูเขาและป่าไม้ สภาพพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออก มีระดับความสูงเหนือน้ำทะเล ๖ เมตร โดยประมาณ ดังนั้นระดับน้ำของแม่น้ำท่าจีนจึงได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลค่อนข้างมากมีน้ำขึ้น-น้ำลง วันละสองครั้ง และโดยที่น้ำในแม่น้ำท่าจีนมีตลอดปี จะมีเพียงน้ำแล้งที่อาจมี น้ำน้อย เป็นเหตุให้น้ำทะเลหนุนสูง ทำให้เป็นระบบนิเวศ ๓ น้ำ คือ น้ำจืด น้ำเค็ม และน้ำกร่อย เหมาะกับการขยายพันธุ์ และการสร้างอาหารของสัตว์น้ำหลากหลายสายพันธุ์ อีกทั้งเกิดตะกอนดินทับถมมีธาตุอาหารอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเกษตรกรรม เพื่อผลิตอาหารเลี้ยงประชาชนชาวนครปฐมและกรุงเทพฯ จนมีคำกล่าวเปรียบแม่น้ำท่าจีนว่า “เป็นสายเลือดใหญ่ของชาวนครปฐม” หล่อเลี้ยงชีวิตของประชาชนชาวนครปฐมจำนวน ๘๔๓,๕๕๙ คน โดยมีลำคลองเป็นเส้นเลือดฝอยที่นำน้ำไปทั่วทุกพื้นที่ในจังหวัดนครปฐม ทั้งคลองธรรมชาติ และคลองขุด กระจายอยู่ทั่วทั้งพื้นที่กว่า ๒๐๐ คลอง เพื่อประโยชน์ทางการชลประทาน และการคมนาคม ซึ่งมีจำนวนลำคลองที่สำคัญ ๆ อยู่ประมาณ ๒๖ สายแยกเป็น

คลองในเขตอำเภอบางเลน จำนวน ๑๑ สาย

๑. คลองบางน้อย เป็นคลองธรรมชาติ อยู่ตอนเหนือทางฝั่งขวาของแม่น้ำ ในเขตตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน แยกมาจากแม่น้ำท่าจีน ที่บ้านบางน้อยใน ไหลเข้าไปในเขตอำเภอกำแพงแสน เรียกว่าคลองเจริญสุข และมีลำรางส่งน้ำ เรียกว่าลำรางกระทุง

๒. คลองบางหลวง เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนที่บ้านบางหลวง ไหลเข้าสู่อำเภอกำแพงแสน เชื่อมต่อกับคลองบางเลน คลองบางปลา ผ่านอำเภอกำแพงแสนเรียก คลองท่าสาร เชื่อมต่อกับแม่น้ำแม่กลองจังหวัดกาญจนบุรี

๓. คลองคูเมือง เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนใต้จากคลองบางหลวง

๔. คลองนิลเพชร เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย ที่ตำบลนิลเพชร เชื่อมต่อกับคลองญี่ปุ่น

๕. คลองประชาศรัย เป็นคลองขุดเพื่อการเกษตร แยกจากแม่น้ำท่าจีนถัดลงมาทางใต้ ไหลไปทางทิศตะวันออกเชื่อมต่อกับคลองญี่ปุ่นและคลองบางภาษี

๖. คลองพิสมัย เป็นคลองขุดเพื่อการเกษตร เชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับคลองบางภาษี

๗. คลองพระพิมล เป็นคลองขุดเพื่อการเกษตร เชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับ คลองบางภาษี และคลองขุนศรี จังหวัดนนทบุรี

๘. คลองบางเลน เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวาที่บ้านบางเลน เชื่อมกับคลองบางหลวงในเขตอำเภอกำแพงแสน และเชื่อมต่อกับคลองท่าสาร-บางปลา

๙. คลองบางปลา เป็นคลองธรรมชาติแยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวา ที่ตำบลบางปลา เชื่อมกับคลองท่าสารในเขตอำเภอกำแพงแสน และแม่น้ำแม่กลองที่จังหวัดกาญจนบุรีในโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่

๑๐. คลองนกกระทุง เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย เชื่อมต่อกับคลองบางภาษี

๑๑. คลองนราภิรมย์ เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย ที่ตำบลลำพญา ถึงตำบลนราภิรมย์ เชื่อมกับคลองสว่างอารมณ์ คลองทิววัฒนา และคลองเจ๊ก

คลองในเขตอำเภอนครชัยศรี จำนวน ๑๑ สาย

๑. คลองบางพระ เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวา ไหลเข้าไปใน เขตอำเภอดอนตูม เรียกว่าคลองหนองบอน อีกด้านหนึ่งแยกเข้าไปในเขตอำเภอเมืองนครปฐม เป็นคลองพะเนียงแตก คลองม่วงตารศ บรรจบกับคลองทัพหลวง

๒. คลองบางแก้วฟ้า เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้ายที่ตำบลบางแก้วฟ้า เชื่อมต่อกับคลองเจ๊ก

๓. คลองท่าทราย เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวา เชื่อมต่อกับคลองบางพระ คลองสัมปทวน และคลองเจดีย์บูชา

๔. คลองบางกระจัน เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย เชื่อมต่อกับคลองเจ๊ก

๕. คลองโยง เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย ที่บ้านคลองโยง เชื่อมต่อกับคลองเจ๊กและคลองทิววัฒนา

๖. คลองมหาสวัสดิ์ เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย เชื่อมต่อกับคลองทิววัฒนา โดยไม่มีประตูน้ำเพื่อใช้ในการระบายน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาผ่านลงแม่น้ำท่าจีน

๗. คลองลัดท่ามอญ เป็นคลองขุด เพื่อเชื่อมต่อระหว่างบ้านจิวรายกับบ้านท่ามอญในเขตอำเภอนครชัยศรี

๘. คลองสัมปทวน เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวา ที่ตำบลสัมปทวน เชื่อมต่อกับคลองท่าทราย และคลองบางพระ

๙. คลองเจดีย์บูชา เป็นคลองขุดเพื่อใช้ในการคมนาคมจากแม่น้ำท่าจีนไปยังอำเภอเมือง นครปฐม ผ่านตลาดนครปฐม เชื่อมต่อกับคลองวังตะกุก และก่อนจะเข้าตัวเมืองจะแยกไปบรรจบกับ คลองบางแถม คลองหนองดินแดง เชื่อมต่อกับคลองดำเนินสะดวกและแม่น้ำแม่กลอง

๑๐. คลองบางแก้ว คลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวาที่วัดกลางบางแก้ว เชื่อมต่อกับคลองเจดีย์บูชา

๑๑. คลองทางหลวง เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวา เชื่อมต่อกับ คลองบางระกำ และคลองบางแถม ในเขตอำเภอเมืองนครปฐม

คลองที่สำคัญในเขตอำเภอสามพราน จำนวน ๔ สาย

๑. คลองสามพราน เป็นคลองธรรมชาติเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีน ของบ้านทรงคะนอง กับบริเวณบ้านสามพราน

๒. คลองลัดอีแท่น เป็นคลองขุด เชื่อมระหว่างบ้านทรงคะนองกับบ้านตลาดใหม่

๓. คลองลัดท่าคา เป็นคลองขุด เชื่อมระหว่างบ้านท่าข้ามกับบ้านอ้อมใหญ่

๔. คลองจินดา เป็นคลองธรรมชาติ แยกทางฝั่งขวาของแม่น้ำท่าจีน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิมพ์รัช เตชารณะเกียรติ (๒๕๕๙ : ๘๑๒) ได้ทำการพัฒนาการคิดวิเคราะห์โดยใช้ บทเรียนประกอบเกมวิชา ชีวิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ พบว่า นักเรียนมีคะแนน ความสามารถในการวิเคราะห์ผ่านเกณฑ์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๗๐ จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๘. ๑๘ และมีนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๘๑ และ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนวิทยาศาสตร์ มีคะแนนผ่านเกณฑ์ จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒๒ และมีนักเรียนที่ไม่ ผ่านเกณฑ์ จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๗๗ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การเรียนโดยใช้บทเรียนประกอบ เกมวิชา ชีวิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ส่งผลให้ความสามารถในการวิเคราะห์และ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์

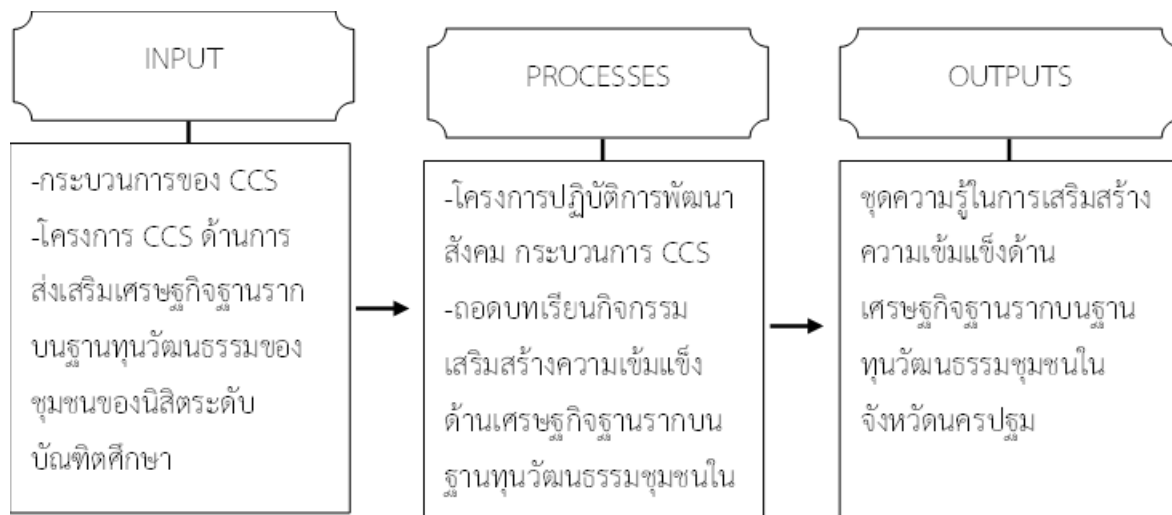
รัตตมา รัตนวงศา (๒๕๕๙ : ๑๕๑ - ๑๙๙) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนใน สภาพแวดล้อมแบบเกมมิฟิเคชัน โดยใช้การออกแบบเป็นฐานร่วมกับเครื่องมือทางทัศนศาสตร์เพื่อส่งเสริม การรู้ทางทัศนศาสตร์และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สำหรับนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต พบว่า คะแนน เฉลี่ยการรู้ทางทัศนศาสตร์และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์หลังเรียนของกลุ่มตัวอย่างสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์กับการรู้ทางทักษะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ . โดยมีความสัมพันธ์สหสัมพันธ์ .๔๘ มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

ขำนาญ ตำนคำ (๒๕๖๐ : ๑๙๖ - ๒๑๒) ได้ทำการพัฒนารูปแบบการเรียนสังคมเกมมิฟิเคชันออนไลน์เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี พบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนสังคมเกมมิฟิเคชันออนไลน์ เท่ากับ ๔.๑๘ คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาที่เรียนด้วยวิธีปกติ เท่ากับ ๓.๓๑ เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนสังคมเกมมิฟิเคชันออนไลน์มีพฤติกรรมการเรียนรู้ดีกว่าการเรียนแบบปกติและคะแนนเฉลี่ยการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนสังคมเกมมิฟิเคชันออนไลน์ เท่ากับ ๓๘.๐๗ คะแนนเฉลี่ยการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาที่เรียนด้วยวิธีปกติ เท่ากับ ๒๓.๒๕ แสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่เรียนด้วยรูปแบบการเรียนสังคมเกมมิฟิเคชันออนไลน์มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณดีกว่าการเรียนแบบปกติ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การเรียนสังคมเกมมิฟิเคชันออนไลน์เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี ส่งผลให้พฤติกรรมการเรียนรู้ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาสูงขึ้น

ฐากร บุญสาร (๒๕๖๐ : ๑๑๖ - ๑๔๒) ได้ทำการสร้างโปรแกรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการทำงานเป็นทีม โดยใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชัน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๘๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้เรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชัน มีความพึงพอใจต่อการเรียนมากที่สุด

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ในลักษณะของรูปแบบการวิจัยนวัตกรรม ADDIE Model (Dick and Carey, 1996) โดยวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม โดยใช้กระบวนการ CCS สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ๒) เพื่อถอดบทเรียนและจัดทำชุดความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดนครปฐม ทั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบการวิจัยดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (The Research and Development) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มุ่งพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการปฏิบัติการทดลอง โดยมีการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรม แล้วมีการทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์ ทั้งนี้ นวัตกรรมที่นำมาทดลอง คือ ปฏิบัติการ (Treatment) หรือตัวแปรต้น โดยมี “ดัชนีชี้คุณภาพ” ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นตัวแปรตาม

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ร่วมปฏิบัติการและผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มองค์กรชุมชน กลุ่มผู้นำ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน ๕ คน

กลุ่มที่ ๒ ภาคเอกชน ได้แก่ บริษัทขนาดใหญ่ บริษัทขนาดกลาง บริษัทขนาดเล็ก ห้างหุ้นส่วน กลุ่มกิจการเพื่อสังคม จำนวน ๑๐ คน

กลุ่มที่ ๓ วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ดำเนินการ จำนวน ๗ คน

กลุ่มที่ ๔ ผู้ประกอบการระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ได้แก่ ครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรม ในชุมชน ๆ ละ ๕ ครัวเรือน จำนวน ๑๐ คน

กลุ่มที่ ๕ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัย ประกอบด้วย ชุมชนวัดมะเกลือ ชุมชน วัดสำโรง ชุมชนไทรงาม จำนวน ๘ คน

๓.๓ วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินงานคณะผู้วิจัยได้กำหนดใช้รูปแบบการวิจัยนวัตกรรม ADDIE Model (Dick and Carey, 1996) ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน คือ A – Analysis (การวิเคราะห์), D – Design (ออกแบบ), D – Development (พัฒนา), I – Implementation (นำไปใช้), และ E – Evaluation (ประเมิน) ดังนี้

๑. ขั้นตอนการวิเคราะห์ (Analysis) ในขั้นตอนนี้เป็นการร่วมกันวิเคราะห์ในพื้นที่ทั้งจาก บุคคล องค์กร หน่วยงาน รวมถึงการวิเคราะห์ข้อจำกัดและโอกาสของการดำเนินโครงการ CCS และ วิเคราะห์ความพร้อมของพื้นที่ โดยใช้เทคนิค Participatory workshop และเทคนิค AIC

๒. ขั้นตอนการออกแบบ (Design) เป็นการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วมกันวางแผน กิจกรรมขับเคลื่อนโครงการ ในเบื้องต้นกำหนดขั้นตอนประกอบด้วย (๑) กระบวนการศึกษาปัญหา ความต้องการของชุมชน วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ กิจกรรมที่ใช้แก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผน ดำเนินงานร่วมกัน (๒) กระบวนการออกแบบและสร้างกลไกที่ขับเคลื่อนโครงการ CCS โดยใช้เทคนิค Participatory workshop และ Participatory Mapping และใช้เทคนิคการสร้างฉากทัศน์ (Scenario Building)

๓. ขั้นตอนการพัฒนา (Development) เป็นการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อขับเคลื่อน โครงการปฏิบัติการพัฒนาสังคม โดยใช้กระบวนการของ CCS คือ การศึกษาสภาพบริบทของชุมชน และสถานการณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมและการยอมรับของกลุ่มเป้าหมาย กระบวนการ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความรู้ความเชี่ยวชาญที่ใช้ การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น การคาดการณ์ สิ่งที่จะตามมา และแนวทางการติดตามและธำรงรักษา โดยใช้เทคนิค Participatory workshop

๔. ขั้นตอนการนำไปใช้ (Implementation) เป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมตามกระบวนการ ของ CCS โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการขับเคลื่อนกิจกรรมแบ่งเป็น ๕ ระยะ คือ ออกเป็น ๕ ระยะ คือ การเตรียมการ (Pre - Research) การวางแผน (Planning) การปฏิบัติแผน (Action) การสังเกตผล (Observation) และ การสะท้อนผล (Reflection)

๕. ขั้นตอนการประเมิน (Evaluation) เป็นการการจัดประชุมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วม ถอดบทเรียน ร่วมสรุปผลการดำเนินงานและวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน และวางแผน ในการแก้ไขปัญหาในครั้งต่อไป โดยใช้เทคนิคการประเมินเพื่อการพัฒนา (Developmental Evaluation - DE)

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้นำ ประชาชนชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจฐานรากบนฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชน โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

๑) ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แนวทาง/ประเด็นการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดย แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

(๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(๒) ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

๒) การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

(๑) นำแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ทบทวนไว้มาพิจารณาสร้าง แบบสัมภาษณ์

(๒) นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณมากำหนดกรอบวัตถุประสงค์ในการสร้าง เครื่องมือการวิจัยในการสร้างเครื่องมือและประเด็นคำถามเพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๕ การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผลการวิจัย โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) (Denzin, ๑๙๗๐) ด้วยการตรวจสอบข้อมูลจาก แหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน (Methodological Triangulation) ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกต เป็นต้น และ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ค้นพบ โดยการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้จะดำเนินการ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ๓ ประเภท ดังนี้

(๑) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) จะเน้นการตรวจสอบข้อมูล ที่ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ ว่ามีความเหมือนกันหรือไม่ ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง

(๒) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) จะเน้นการตรวจสอบจากผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลต่างคนกันว่าได้ข้อค้นพบที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบว่าข้อค้นพบที่ได้มามีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง

(๓) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) จะเน้นการตรวจสอบว่าถ้ามีการใช้ทฤษฎีที่หลากหลายแล้ว ข้อมูลที่ได้มาเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ถ้าผู้วิจัยพบว่าไม่ว่าจะนำทฤษฎีใดมาใช้ ได้ข้อค้นพบที่เหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

(๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์ ดังนี้

- การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นมาตราประเมิณค่า ๕ ระดับ ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ตามแนวคิดของ เบสท์ (Best, ๑๙๘๑) มาใช้ในการแปลความหมายโดยใช้เกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า มาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า น้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า น้อยที่สุด

(๒) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกต โดยก่อนการวิเคราะห์จะดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

- การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

- การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy)

- การวิเคราะห์สาเหตุและผล (Cause and Effect Analysis)

บรรณานุกรม (ชั่วคราว)

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กรมควบคุมมลพิษ. **วิกฤตการณ์แม่น้ำท่าจีนเน่าเสีย**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๓.

โกวิท พวงงาม. **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔.

ถวิลวดี บุรีกุล. **การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ**. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๘.

บุษบา หินเธาว์. **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**. พิษณุโลก: คณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ๒๕๕๖.

พระมหาประกาศิต จิตปสัทธิกร. **“แนวคิดพื้นฐานเพื่อการบริหารและการพัฒนา”** พิมพ์ครั้งที่ ๒ พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

มงคล ด่านธานินทร์. **เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเชิงระบบ**. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๑.

ศิริภา คุณพระเนตร. **ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาหมู่บ้านแสมชาย ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.

สายพิน สันทัต ทรงชัย สวรรค์ตันชัย และปาริชาติ ฤกษ์เศรษณี. **การศึกษาความต้องการของการพัฒนาศักยภาพของชุมชน**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑.

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครปฐม, **จังหวัดนครปฐมกับแม่น้ำท่าจีน**, (นครปฐม: สำนักพิมพ์เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครปฐม. **จังหวัดนครปฐมกับแม่น้ำท่าจีน**. นครปฐม: สำนักพิมพ์เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๓.

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **๙ สู่ทศวรรษยุทธศาสตร์การบริหารจัดการลุ่มแม่น้ำท่าจีน**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๘.

สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ. **การสาธารณสุขไทย**. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๕.

เสรี พงศ์พิศ. **วิธีคิด วิธีทำแผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญาไทย, ๒๕๖๑.

อำไพ อุตตารธรรม. **ความเป็นประชาสังคมในการปฏิบัติการทางสังคมของชุมชนชนบทภาคเหนือไทย.**
เชียงใหม่: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๓.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

ชญัญญาภัค หล้าแหล่งและคณะ. “การสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ.**
สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, ๒๕๖๑.

วาสนา แก้วหล้า. “กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของ
ชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๖๓.

ศิริวรรณ เจนการ และทวี วัชรเกียรติศักดิ์. “การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดย
การพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบงกช อำเภอนนทบุรี
จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ.** มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา,
๒๕๕๕.

สุภาวดี ณ นคร. “ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชน ตำบลบางวัว อำเภอบางปะกง จังหวัด
ฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและ
การบริหารจัดการ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๒.

(๓) รายงานวิจัย:

จิระเดช จีแดง. “การศึกษาศักยภาพของชุมชนเข้มแข็ง : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีบ้านวังป้อม
ตำบลเหมืองแก้ว และบ้านท่าวังทอง ตำบลริมใต้ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”. **รายงาน**
การวิจัย. ขอนแก่น : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๓.

ชญานันท์ ศิริกิจเสถียร. “การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจชุมชนในการพัฒนาอาชีพของ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนรักแม่หนองหลวง จังหวัดกำแพงเพชร”. **รายงานการวิจัย.**
สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๖๓.

ธัญชนก ปะวะละ และคณะ. “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ
และภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก
จังหวัดมหาสารคาม”. **รายงานการวิจัย.** สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะวิทยาการ
จัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๑.

พรพจน์ ศรีตัน. “โครงการนวัตกรรมทางสังคมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕.

(๔) บทความ:

กิติภาพ ทรายวณิช และคณะ. “ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มผู้นำสตรีในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย”. วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙ : ๑๖.

นิตยา โพธิ์นอก และรัชชดี แสงมหะหมัด. “การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อใช้สิทธิในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มแม่น้ำทะเลสาบสงขลา”. วารสารพระปกเกล้า. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๐ : ๒๖-๓๐.

สุมิตรชา ซาเสน และสัญญา เคนาภูมิ. “ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน”. วารสารบัณฑิตพัฒนสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ สิงหาคม-ตุลาคม ๒๕๖๐ : ๗.

อนุชา ม่วงใหญ่. “แนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและท้องถิ่น ในศตวรรษที่ ๒๑”. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ สิงหาคม-ตุลาคม ๒๕๖๑ : ๖๕-๖๗.

อัครเจตน์ ชัยภูมิ. “แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน: เหลียวหลัง แลหน้า นำพาเศรษฐกิจชุมชนสู่ทางรอด”. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ สิงหาคม-ตุลาคม ๒๕๖๑ : ๑๐.

อัญริชา มั่นคง. “บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓๙ มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๐ : ๖.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. “การสร้างองค์กรชุมชนและเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน”. ในเอกสารประกอบการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนากับพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ศิริพร สัจจามันท์. **แนวคิดเศรษฐศาสตร์ทางเลือก แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน**. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.stou.ac.th>. [๒๘ เมษายน ๒๕๖๗].

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ข้อเท็จจริงเรื่องสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.nesdc.go.th/> [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗].

อรรธรณ เกสร. **การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนกับกฎหมายที่ควรรู้ตอนที่ ๑**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://cdc.parliament.go.th> [๒๘ เมษายน ๒๕๖๗].

๒. ภาษาอังกฤษ**1. Secondary Sources****(I) Books:**

Lerner D. **The passing of traditional society: Modernizing the Middle East**. Glencoe Ill: Free, 1958.

Rostow W. W. **The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto**: Cambridge University Press, 1960.

Santos T. D. **The Structure of Dependence**. Boston: Porter Sargent, 1971.

